

gnavit, quas scilicet bellando adiit, ac omnem terram cepit, sed quod eas partes solim, quas suis victoris pertransiit. Ita S. Augustinus (1), et Cornelius à Lapid. (2).

8. Queres VIII : *Quomodo Josue Israelitas in Sichem congregatos poterit sistere in conspectu Domini, et posse lapidem in Sanctuario Domini, Josue 24, 1 et 26; cum Sanctuarium et Arca tunc, Josue 18, 1, non fuerint in Sichem, sed in Silo?* Resp. : Josue tunc Arcam ex Silo transferri fecit in Sichem, ut coram eis fedus populi Israeliticum cum Deo sanciret. Causa autem, cur Josue in Sichem potius quam in Silo hunc fedus renovaverit, fuit, quod Deus per Moysen, Deut. 17, 4, jusserset in Sichem in monte Hebal (3) sancire dictum fedus, repetique primum fedus iunctum in Sinâ, Exod. 19. Atque hoc mandatum divinum Josue iam executus erat, cap. 8, v. 50. Sed cap. 24, paulò ante mortem suam idem fedus instaurauit. Volut ministrum Josue ad exemplum magistri sui Moysis (4) legis et fedus eum Deo repetitionis suis Israelitum validecere; idque in Sichem, ubi Abraham Chananeam ingrediens primum Deo sacrificium obtulit, Gen. 12, 6, 7, designatus est, ibid., ibi posteri ejus, hereditate hâc jum adiit, in Dei legem solemniter jurauit, ibique aeternum religionis et iuramenti sui habentem monumentum (5).

SECTIO II.

DE LIBERO JUDICUM.

Liber hic, hebraicè, *Sophim*, id est, *Judicium* inscribitur, quia qui eo tempore apud Israelitas rempublicam gubernarunt, Judices vocavantur; eorumque hic gesta à morte Josue usque ad Heli et Samuelem capitulus 21 recensentur. Auctor libri est incertus. Sunt qui non unum scriptorem hujus libri esse putent, sed plures. Singulis enim judices vel eorum scribas, quae cajusque judicis temporibus accidissent, in Commentariis retulisse existimant. Sed verisimilium est, Esdras, vel postum Samuel, aut aliud scriptorem sacrum predicta antiqua judicis diaria et annales collegisse, et in hunc librum scribendo rediguisse.

9. Queres I : *Quid nomine *Judicium* hoc in libro intelligatur?* Resp. : *Quid *Judex* sit, nemini, qui latian lingua calleat, ignoum.* Sed quia non generatim hic, quid nomine *Judicis* intelligatur, sed definitè quinam hoc in libro sint, queritur, dicendum breviter est cum Serario (6) fuisse *hos principes*, qui *Israeliticum populum è servitibus et malis, quibus tunc premebatur, vindicarunt*, cumque *toto vite tempore postea ex legum prescripto, senatorumque consilii reverent;* ad hoc ipsum non generis aut opum prærogativa constituit, sed aut mirabiliter à Deo excitati, aut à populo ipso electi et invitati. Omnis vero et singula, que hic possit,

(1) Quesit. 17 in librum Josue.

(2) Commentar. in Josue 25.

(3) Mons Hebal erat propè urbem Sichem, è regione montis Garizim.

(4) In toto Deuteronomio, maximè cap. 52.

(5) Vide Cornel. à Lap. Comment. in Josue 24, 4 et 26.

(6) Comment. in L. *Judicium*, cap. 5, in Parasevasticis, quæst. 1.

patibunt legenti historiam de his judicibus in memorato libro S. Scriptura contentam. Nam 1^a dixi eos principes fuisse, quia hoc ipso quod judices siebant, principatus in populo tenebant. Dixi 2^a vindicasse populum è servitibus et malis, quibus vicina gentes Philistini, Moabita, Ammonite, Madianite, etc., Israelitas affligebant, qui hic ferè fui scopus, à quo judices incepserunt omnes, et cuius causa hoc ad minus vocabantur. Dixi 3ª tuto eos vita tempore populum gubernasse, ne principatus eorum intellegentur certo circumscriptis tempore, ut apud Romanos consulatus et dictatura. Dixi 4^a, ex legum prescripto, senatorumque consilio, ne judices potuerint fuisse reges, atqui qui arbitrio suo imperarent domini, de quo plura paulò infra (1). Addidi 5^a et postrem in initio ac modum, quo haec istis imponebatur functio, perpetuata dignitas. Fiebat nimis rūm id interdum clarè ac palam à Deo; interdum à populo, qui tamē et ipse à Deo ad hoc movebatur, licet minus perspicue, de qua re Azor (2).

10. Corollarium I. *Judicium officium erat triplex.* Primum fuit, populum Israeliticum è servitu liberare, ut iam dixi. Secundum, bello praecesse; erant enim hi judices quasi belli duces et imperatores. Unde Josephus eos vocat *cephales*, (3) id est, imperatores. Terium, propriè judicare, id est, jus populo dicere, eorumque lites justa sententiā dirimere, ut fecit Samuel et Heli. Unde nonnulli judices, ut Thola, Abejan, Ahisalon, Abdon, nulla leguntur gessissima bella, sed tantum populo praefuisse et jus dixisse. Nam licet ipsi non haberent absolutum jus necis et vite, reos tamen iuxta legem Dei morti adjudicabant et plectabant.

Coroll. II. Cum judices populum regerent, et populum sanè non minimum (nempe Israeliticum), quidni et reges potuerint vocari? presentem, eum et Josue vocetur in Samaritanorum Chronicō (4) *primus Israelitarum rex*, et Aristoteles (5) quintuplicem regis nositionem, seu quinas regum formas ac species constituit, quarum prima et quarta in judices, de quibus hic loquimur, congruit optimè. Quia tamen in hujusmodi nomenclationibus preter nudam nominum originatem, considerantur etiam alia quedam hinc nominibus subjecta, ut modus regendi et gubernandi, ac alia, ipseque loquendi et in Scripturâ et in scriptoribus alias usus, non sunt hi propriè loquendo reges vocandi. Nam nec novas leges condere, nec tributa populo imponere poterunt, uti possunt reges, nec diademate et sceptro uterantur, nec satellitio regio cincti erant, nec unguntur, uti ungunt reges, nec hereditario iure succedebant, ut facient filii regum, sed electione Dei vel populi creabantur. Electus tamē per omnem vitam manebat judex, id est, princeps; quare non erat

(1) Num. 10, corollar. II et III.

(2) Parte 2 Init. Moral. lib. 10, c. 2.

(3) Vide Serario loc. cit., quest. 5, ubi ait quod judices populi Israeliticum à Josepho Iudeo appellentur modò *cephales*, modò *cephaloi*; interdum etiam *cephaloi* et *cephales*.

(4) Apud Scalig. Isag. p. 218.

(5) L. 3 Polit.

dominus nec propriè rex, sed conservator duxit et curator reipublicæ.

Coroll. III. Israelitice reipublicæ forma tempore judicium monarchica aristocratie mixta fuit. Antequam hoc declararem, observe, triplex posse aliecu reipublicæ regimen esse, videlicet democraticum, cùm *égo*, id est, populus, seipsum regit, in quo pluralitas vocum praevaleat, remque dubiam definit, ut teste Joanne Hibaco (1) fit apud Helvetos, saltem in 6 minoribus pagis, seu (ut vulgo vocantur) cantonibus (2). *Aristocraticum*, in qua *égo*, id est, optimates imperant, uti erant olim Romæ consules et senatoris, ac etiamnum sunt Venetiis, Genue, et alii in locis. *Monarchicum*, in quo *égo*, id est, unus solus imperat, uti monachus in regnis suis sunt reges et principes absoluti, ac Casares. His notionibus premisis, dico: Judices, de quibus hic loquimur, habuerunt regimen non democraticum, nec aristocraticum, sed monarchicum aristocratico mixtum. Unus enim solus judex suo tempore praerat populo. Monarchiam ergo obtinebat, at non regum regum propriè dictum, ut jam supra (3) observavimus. Porr̄ monarchæ haec judicium mixtum erat aristocraticæ. Nam judices in rebus difficilioribus supremi consilii, quod *Sanhedrim* dicebatur, sententiam exquirere, ejusque decretis stare debebant (4); in ceteris vero legem Del sequi, ac iuxta eam populum gubernare. Unde non tam ipsi, quā Deus Deinde lex populum regelat. Hoc est, quod Deus dixit Samueli iudici, 1 Reg. 8, 7: *Non te abeyerunt, sed me, ne regnum super eos.* Et Gedeon, iudex Israel, eum ipsi ejusque posteris iuxta regum consuetudinem populus summam rerum detulisset his verbis: *Domina nostri tu, et filius tuus, et filius filii tu, quia liberaisti nos de manu Medianorum*, respondit Jud. 8, 25: *Non ego dominabor in vos* (id est, non ero rex), *nece filius meus sed dominabitur in vos Dominus Deus vester.*

11. Queres II : *Utrum Israelitæ tempore judicium certum et definitum vere religionis sistema haberent?*

Occasionem huc questione præbuit auctor impii libri, *Dieu et les hommes* inscripti, qui teste Cl. Bullet (5) contendit, Israelitas tempore judicium nulli certe religionis fuisse addictos. Id evincere conatur ex illis iuris Jephite ad regem Ammonitarum verbis, Jud. 11, 24: *Nome ea, que possidet Chamos Deus tuus, tibi jure debentur?* Quæ autem Dominus noster vicerit, in

(1) In Staats-Zeitungs- und Conversations-Lexicon von der Schweiz, Helvetica.

(2) Hi sex minoris pagi seu cantones sunt Uri (latinè *Urianus pagus*), Schwiz (*Switzerland*), Unterwalden (*paganus Unterwaldensis*), Zug (*paganus Zugianus*), Glaris (*paganus Glarousis*), et Appenzel (*Appenzella*); reliqui septem cantones maiores, minima Zürich (*paganus Tigurnius*), Bern (*Bernu, vel paganus Bernensis*), Luzern (*Luzerna, vel paganus Lacrensis*), Solothurn (*Solodurum, vel paganus Solodurus*), Schaffhausen (*Schafhausen, vel Schaphausia, aut paganus Schaphausius*), Basel (*paganus, vel Basilius Basileensis*), Freyburg (*Friburgum, vel paganus Friburgensis*), teste codice Hübnero reguntur regime aristocratico, aliquantum tamen admixta democratis.

(3) Immediate precedente corollario II.

(4) Vide Cornelius à Lap. Prefat. in librum Judicium.

(5) Réponses critiques, tom. 2, num. 29.

nostram cedent possessionem? Quasi diceret: Tu occupas regiones ilas, quas Deus tuus Chamos tibi dedit; ergo pari jure nos Israelitæ occupamus terram, quam pro nobis pugnans vicerit Dominus Deus noster nobis dedit. Ex quo memorati impii libri auctor inferit, Israelitas illo tempore in opinione fuisse, quod Chamos sit verus Deus, et credidisse quilibet populum habere suum peculiarem Deum, ac proin illos tunc nondum certum religionis systema de uno vero Deo colendo habuisse religionis systema. Numquid enim Israelitum religio, modus colendi unum verum Deum jam in deserto, cùm ad montem Sinai morarentur, formata est? Exod. 20 et seq. Numquid fedus inter Deum et populum Israel jam tum sanctum est, oblatus etiam Domino sacrifici, federisque sanguine in populum respero (1)? Numquid vivente adhuc Moysi Israelitis à Deo prohibiti est gentium societas et idolatria, dataque præcepta de primogenitis, sabbato, azymis, ceterisque festis celebrandis, ibid. 54, 42, 11? Numquid jam tum ex iussu divino formatum est tabernaculum, arca, propitiatorium, Cherubim, mensa, candelabrum, lucerna, altare thymiamatis, altare holocaustum, etc., item pontificalia, sacerdotaliaque confecta ornamenta, totumque Moysi à Deo iunctum opus, et apparatus ad religionem Mosaiscam excedens perfectum, ibid. c. 56 et seq.? Numquid, quando tabernaculum erectum et consecratum est, operi nubes tabernaculum testimonii, et glori Domini impedit illud, nec poterat Moyses ingredi tecum fidelis, nube operiente omnia, et majestate Domini corsante, quia cuncta nubes opererant, ibid. 40? Quis ergo mente mens homi negare ausit, Israelitas jam tempore Moysis (adéoque multò magis tempore judicium) habuisse certum ac definitum religionis nimirum Moysae systema, Denique unum ac verum adorasse? Præterea, numquid Josue senex, jamque moribundus exhortatus est filios Israel ad servanda Deli prædicta, et cavendam societatem cum gentibus? Numquid servit Israel Domino canctis diebus... seniorum qui longo vixerunt tempore post Josue, et qui noverunt omnia opera Domini, quæ fecerat in Israel, Jos. 24, 20? Quis

(1) Exod 24, 5, 9, ubi ita legimus: *Venit ergo Moyses, et narravit plebi omnia verba Domini, atque dicitur; responditque omnis populus una voce: Omnia verba Domini, que locutus es, faciemus. Scripsit autem Moyses hunc tuos sermones Domini; et nunc constrinxit adiçivit altare Domino ad reducere montis, et ad decim titulos per duodecim tribus Israel. Misitque juventes de filiis Israel, et obtulerunt holocausta, immolaveruntque victimas pacificas Domino, vitulos thodercim. Talius itaque Moyses dimidiam partem sanguinis, et misit in crateras; partem autem residuum fudit super altare. Assumensque volumen foderis, legit audiēte populo, qui dixerunt: Omnia, quæ locutus est Dominus, faciemus, et erimus obedientes. Ille vero sumptum sanguinem resperit in populum, et at: *Hic est sanguis foderis quod pepigit Dominus vobiscum super cunctis sermonibus his,**

ergo, repeto, sane mentis homo dicit, aut sibi persuadet, Israëlitæ tempore judicium habuisse religio nem informem, nullamque certum religionis systema de Deo uno et vero tenuisse?

Equidem verum est, quod pars Israëlitarum in deserto in idolatriam prolapsa sit; sed particulas impiorum prævaricationes non tollunt publicum vera religionis exercitium. Similiter verum quidem est, quod tempore intermedio inter mortem Iosue et seniorem, ac institutionem regum hebreorum, id est, tempore judicium, Israëlite sepius ad idolorum cultum defecerint, sed peccantes iterum ad Deum verum bujusque cultum redisse, non uno in loco (1) legimus. Numquid similes prævaricationes Judei adfudicatae jam tempore communiserunt? Qui idec dicere auit, religionem Judeorum tunc adhuc informem fuisse, eosque nullum certum ac definitum religionis systema habuisse, cùm tamen sciat quanta solemnitate sacra ceremonie, cultusque Dei in magnifico illo adfudicio quotidie exercita fuerint?

41. At inquit cum auctore supra memorati impí libri: Si Hebrei tempore judicium tantum unicum Deum, qui universum mundum considerit, agnoveré, qui potuit Jephite, Jud. 11, 24, per suos ad regem Ammonitarum nuntios Deum Chamos cum Deo Israëlitarum comparare: Nonne ea que possidet Chamos Deus tuus, etc? Ut hæc questione apparenter difficultas solvatur, et penitus dilucidetur, meminisse oportet quæ occasione et ad quos Jephite haec locutus sit. Rex Ammonitarum ab Israëlite certum terra tractum, qui aliquando ad Ammonias pertinebat, sibi restitu poscebat. Qualibet autem vicinarum gentium peculiarem Deum suum colebat, cuius auxilio ac protectione distinctionem suam se possidere existimabat. Porro Israëlitæ ab Ammonitis oppressi et affecti clamabant ad Dominum penitentes, et omnia idola de finibus suis proiecserunt, Jud. cap. 10, ac proin tunc longe aberant, ut Chamos crederet esse Deum; nihilominus Jephite Israëlitarum princeps et judec, ut Ammonitarum falsa præjudicia in suum suorumque communione verteret, ac argumento (ut scholæ loquuntur) ad hominem ostenderet, quæ iniquum sit illorum postulatum, ab Israëlitæ terram, quam hi Deo Israëlitæ adhuc occupárum, responserunt, ita contra regem Ammonitarum à similiter argumentatum: Tu occupas regiones illas, quæ Deus tuus Chamos tibi dedit; ergo pari jure nos occupamus terram, quam pro nobis pugnans victor Deus noster nobis dedit. Antecedens non absolutè asseritur ac conceditur, sed per quamdam solommodò permissionem et ex Ammonitarum tantummodo sententia loquitur, quasi diceret: Quæ tibi tuus, quæmadmodum tu quidem putas, dedit Chamos, ea judicas justè te

(1) Jud. 5, 9, 6, 7 et 10, ubi v. 10, 15 et 16, ita legimus: Et clamauit Israëlite ad Dominum, dixerunt: Peccavimus tibi, quia dereliquerimus Dominum Deum nostrum, et servivimus Baalim... Dixeruntque filii Israel ad Dominum: Peccavimus; redde tu nobis, quidquid tibi placeat; tantum nunc libera nos. Quæ dicentes, omnia de finibus suis aliorum Deorum idola proiecserunt, et servierunt Domino Deo, qui doluit super miseriis eorum,

possidere; ergo de his, quæ à nostro nobis data sunt Deo, similiter à te judicandum est. Ita Cornelius à Lap. cum aliis. Sed

43. Instat memoratus auctor, et ait: Jud. 1, 19, Adonai (i. e., Dominus) montane possedit: nec potius delere habitatores vallis, quia falcatis curribus abundabant. Ergo Deus Israëlitæ tunc juxta persuasionem Judeorum tantum erat Deus praesidens montibus, non sicut vallis: siue vicinarum gentium illi (Chamos, Moloch, Beelphogor, Astaroth, etc.), tantum ad certus quilibet territorium, suum extende domum patet. Resp.: Allatus textus manifestè corruptus est, Genuinus enim sic sonat: Fuitque Dominus cum Iuda, et montana possedit; nec potius delere habitatores vallis, quia falcatis curribus abundantabant. Ex quibus verbis patet, quod dictus auctor illud, quod S. Scriptura de Iuda dicit (videlicet quod non potuerit delere habitatores vallis), impia sacri textus corruptione Deo Israëlitæ attributus, quam hojus dominum duxatex ad loca montana, nequam autem ad vales sese extenderet.

Dixi: Impia sacri textus corruptione. Manifestum enim est, quod is qui non potui delere habitatores vallis, illi ipse sit qui montana possedit: sed hic sit Judas, juvanta Adonai, seu Domino Deo Israëlitæ. Sensus enim genuinus sacri textus est: Judas (i. e., tribus Iuda) auxiliis Domino montana obtinuit; nec potius delere habitatores vallis, etc. Id patet ex toto contextu Jud. 1, 18, et 19, qui ita habet: Cœpitque Judas Chazam cum finibus suis, et Ascalonem, atque Accaron cum terminis suis. Fuitque Dominus cum Iuda, et montana possedit (nempe Judas); nec potius delere habitatores vallis, quia falcatis curribus abundantabant. Adhuc clarissim ostendit Paraphrasis chaldaea (vide Polyglotta Biblia Card. Ximenii) hunc locum Scriptoris exprimens his verbis: Et subiugit Jehuda Chazam et terminum ejus, et Ascalon et terminum ejus, et Chebron et terminum ejus. Et fuit verbum Domini in auxilium domum Iuda, et extirparunt habitatores montis; post sic (quod plenarum) non potuerunt ad extirparunt habitatores planities; nam currus ferri illis.

44. Verum opposit testo Gl. Bullet aliis incredulos, vel potius illi auctor paulo supra memoratus, sed alia larva tectus, ac ait: Valde mirabile est quod Judas auxilio Domini munitus non potuerit delere habitatores vallis. — Resp.: Volenti Domine et adjuvanti nullus utique currus, nullus aut faleces, aut ferratas cuspides posse obstire, idobique duplice hic explicationem esse, quarum qualibet solvenda objecta apparenti difficultati sufficit. Una Cajetani, qui ex non exterminatione habitatorum vallis colligit, Judei ad exterminandos hostes in valle habitantes auxilium divinum desuffit. Diximus, inquit, providentia fert opem secundum mensuram sue dispositionis, et propterea utrumque dicit Scriptura, et quod fuit Jehovah cum Iuda (ad montana obtinenda), et quod non fuit cum eo ad expellendos habitatores vallis. Non enim hebreæ scribitur: «Et non potuerunt, sed: Et fuit Jehovah cum Iuda, et hereditatem montem, quod non ad excellendum

habitatores vallis, » hoc est, fuit Jehovah cum Iuda ad hoc, ut possidetur montem, ita quod non ad expellendum habitatores vallis. Altera expositió est S. Augustini, fuisse Dominum cum Iuda tan ad expellendum montanos, quād ad expellendos in valle habitantes Chanaeos. Et hoc magis congruere videtur sacro textui, quād verbi potius quam re expositiones ha- dūcēt discrepant. Cū enim nobis omnibus presens ait semper Deus, quando precipit dicit esse cum aliquo, ea ejus præsens intelligenda est secundum effectum aliquem. Effectus verò hic vel est opitulatio ad finem aliquem, verbū causā, victoriā, vel a finis ejusdem adhuc impeditio. Utrumque siquidem bonum; et licet sepius ignoramus hoc bonum, novit tamen divina sapientia. Cum Iudeus igitur fuit Dominus ad montana obtinenda, et cum isdem fuit ad impediri, ne valem hostium um obtinētur. Impediti verò illos, vel solum sui auxili privatione, ut Cajetanus supra citatus censem, vel tan auxili privatione, quārē alicuius affectione; si aut metum terremotu iis injectus Dominus, aut si eos considerare fecit ingens hostium robur, terribiles quadrigas, formidabilis helli totius apparatus; nude metum ipsi ac pavorem conciperent, seque adversus illa nimis quām infirmos ac debiles putarent.

Sed quares ulterius: Cur Deus Iudeos ad obtinendam hostium vallen non adiuvit, cosque sicut perteneret, aut terrenis iustum inject? — Resp.: Chaldeus Paraphras, cuius verba supra ad finem numeri 45 recitamus, id generante propter peccata quæ in Iudei tunc erant, factum tradit, dicens: quod peccātur. Et specialiter hoc peccatorum genus patet Arisa Montanus fuisse diffidens in Deum, et ignavus. Sed D. Augustinus, quest. 5. in librum Judicium, existimat id factum propter futura potius avertenda Judeorum peccata, bonumque horum aliquod efficiendum, ut modestus nimis quedam occasio Iudeis ipsi relinquatur; et ut in tot tantisque rebus secundis aliqd, quod utiliter pertinuerent, supercesserit. Quis, ait, non intelligat, etiam hoc ipsum ad pertinuisse, quod erat Dominus cum Iuda, ne totum repente obtinendo extolleretur? Et postea: Cur autem timuerit, cum quo Dominus erat, si queritur, hoc est, non prudenter intelligentem est, restringere Deum propitium etiam in cordibus sturorum nimis prosperitas excessus, ut in usum eorum convertat inimicos, non solum quando vincuntur inimici, sed etiam quando metuantur. Illud ad commendandum largitatem suam; illud (istud) ad eorum reprehendam elationem.

Tertia expositió (quam Cl. Bullet amplectitur) negat suppositionem, quod in objecto textu Jud. 1, 19, haec verba: Nec potius delere habitatores vallis, impotentiam significant, prout objectio supponit; sed verba illa, inquit Bulletus, intelligi possunt, perinde ac si legerentur: Judas (i. e., Iudei) notuit delere habitatores vallis. Nam non posse sapere idem significare, ac nolle, constat non solum ex idiotismis variarum linguarum, sed etiam ex non uno S. Scriptura loco, e. g., Gen. 52, 25; Gen. 57, 4; Marci 6, 5. Nihilominus nos, re-

(1) Vide Jud. 1, 21. Item Josue 13, 63

(2) Commentar. in L. Jud. 1, 8.

licita hæc tertia expositione, inhæremus primæ et secundæ expositioni, tanquam magis conformibus menti S. Scripturae.

15. Denique instat incredulus auctor, de quo ad initium numeri 43 mentionem fecimus, ac ironice ait, se nolle inquirere, an habitatores montosa illius regionis falcatos currus habere potuerint, cū nos alia iumenta, quād asinos habuerint. Prorsus ineptum est hoc hominis incredul argumentum, quasi verò in montanis regionibus Chanaeos non etiam hinc inde date fuerint sat magna planities, et prater asinos equi, qui falcatos currus trahere potuerint. Numquid in Helvetiâ, Tyroli, aliisque montanis regionibus præter asinos et mulos etiam equi, et prater montes hinc inde spatiose planities dantur? Numquid de Palestina quantunvis montosā idipsum dici potest? Numquid Deut. cap. 11, cùm duos Iosue regem Jabin cum aliis plurimi regibus vicisset, jussu Dei equos eorum subverravit, curruque combusisti igit? Numquid idem Ioseph cepit omnem terram montanam et meridianam, terraque Gosen, et planities? etc. Josue 11, 16. Numquid 5 Reg. 4, 26, habebat Salomon quadrangula milia prescripia equorum currantium, et duodecim milia equorum? Ad quid tamen equi et currus, si in montosā regione Palestina nullus equorum et currum usus fuit?

16. Quares III: Quo sensi, Jud. 1, 8, Jerusalim datur ab Israëlitis capta et tota existit; cùm tamen diu postea, 2 Reg. cap. 5, David cum, pulsis Jebusitis, prius expugnari? — Resp.: Jerusalem quidem Iamdiu erat capta et existit; prout in lib. Judicium loc. cit. narratur his verbis: Oppugnantes ergo filii Iuda Jerusalim, ceperunt eam, et percusserunt in ore gladii, tradentes cunctam incendio civitatem. Sed hoc intelligendum est solum de inferiore parte civitatis Ierosolymæ. Nam superiori partem, quæ erat arx Sion munitissima, Israëlite nunquam (1) Jebusitis extorquere poterant, donec David tandem eam expugnavit; quæ occasione Joba insigne specimen fortitudinis edidit, 1 Paral. 11, 6. Porro pars hac superior civitatis ad tribum Iuda, pars verò inferior ad tribum Benjamin pertinebat.

At inquit: Juxta modò dicit pars inferior civitatis à filiis Iuda seu à tribu Iuda expugnata est; ergo videtur pertinuisse ad tribum Iuda et non tribum Benjamin. — Respondere: Contra, ant. neg. cons. Quamvis pars inferior Ierosolymæ ad tribum Benjamin pertinerit, tamen à filiis Iuda expugnata est, quia Benjamite viribus suis difidentes, eam expugnandam tradididerunt Iudeis. Vide hæc de re Cornelium à Lap. (2).

17. Quares IV: Cur triplus Dan, Jud. 18, 1, quæsitum possidetur sibi, ut habitaret in eā; et si jam ante, Josue 19, 40, unā cum aliis tribubus partem suam accepit? — Resp.: Licit Daniel jam prius ad instar aliarum tribuum suam in Palestina sortem accepit, magnum tamen illius sortis partem Amorimq;

aduic occupabant (1); postea vero Danite sortent querebant ampliorem, et tante sae multitudinis sat capacem (2).

18. Quares V: An verisimilia sint, que de praelio, quod Barak comitate Debora initum cum Sisaram, belliduce Jabin, regis Chanaan, in libro Iudicum cap. 4 narratur? Illic questioni ansam praebet Encyclopedie, cuius falsoates titulo Barak propositas refutare, religionem christianam defendere est. Itaque auctor Encyclopedie, loc. cit., prout Cl. Bullet (5) testatur, ita disserit: *Nolumus inquirere, inquit, quā die ad montem Thabor in Galilaea Debora (seu Barak iussi Debora) prēlium inerit cum Sisara, qui trecenta milia peditum, decem milia equitum, et tria milia falctorum curruum, si Josepho (4) creditum, in aciem eduxit.*

Nos hac in re Josephum non defendimus, utpote qui apparatum bellicum Jabin regis Chanaanorum cit. loc. ultra modum exagerat, prout Calmet (5) aliquo observant. Scriptura enim duxat 900 falctorum curru (6) regi Jabin attribuit: numerum autem ipsius milium ne quidem designat. E contrario Josephus ait, regem Jabin habuisse 3000 currus falctorum, 300000 pedites, et 10000 equites. Sed auctor Encyclopedie

19. Instal I, et ait: *Ad radicem montis Thabor prope torrentem Cison aliquid primum fuit commissum.... At inter hunc montem et vicinas rupes exigua planities siccibus obita inventur, que hanc ipsa de causa bellicis exercitationis, equum precipue, impedimento erat. Extenditur autem hae planities solam ad quadrangulum, eum quingentos passus. Profecto haud verisimil est Sisaram in loco tam angusto sua trecenta milia viororum in acies dispositus. Adde etiam, quod sua tria milia currum falctorum ibi difficulter circumgredi posseint.*

Dico: Adversarius altatis verbis locum praelio destinatum talen delineat, quemlibet instituto sui perficiendo apertissimum credit, ut minirum S. Scripturam aperte falsatis convinctat; utpote que ingens praelium commissum fuisse narret in loco, ubi vix duas legiones consistere possint. Verum quā apēt illa loci descriptio quadrat cum impetu dicti auctoris propostum, tam procul a vero absit. Audiamus hāc de re oculos testes. Mons Thabor, inquit Morison (7), à Deo in celebre illa planicie Galilaea positus est, quam Scriptura magnū campum Esdrelon aut Maggedo appellat. Similiter Maundrell (8) ait: *Thabor est mons sublimis, rotundus et anumerus, qui solus in asperabiliti planicie Galilaea positus est.... Ex vertice hujus montis pulcherrimus prospectus patet, qui difficultatem, qua in*

(1) Vide Iudic. 4, 34.

(2) Vide Calmet, aliisque interpres Commentarij in Jud. 14, 4.

(5) Réponses critiques, tom. 2, num. 50, v^o Barak. (4) L. 5 Antiq. Judaic. c. 6, ubi ita scribit: *Israelite vero... imperio Jabin Chanaanorum regis subjugati sunt. Is... peditum alebat milia trecenta, equum decem, præterea currus bellicos habebat ter mille. His copiis prefectus Syyses, etc.*

(5) Commentar. in Jud. 4, v. 13.

(6) Jud. 4, v. 5 et 13.

(7) Voyage de Jérusalem, pag. 200.

(8) Voyage d'Alep, pag. 196, 191.

ascensione hujus montis superanda est, abunae compensat... Circum circa conspicuntur ampla et anumer planities, magni campi Esdrelon et Galilee, que ob oculos ponunt varia loca, ubi *Filius Dei* miracula patravit. Eodem modo loquitur P. Naud (1). *Campus Esdrelon*, inquit, est una pulcherrimaru, maximè fertilium, et amplissimum planitierum, quae unquam vidi. Haud dissimile testimonium de monte Thabor jam olim perhibuit S. Hieronymus, qui magnam vite sue partem in Palestina consumpsit. Ejus verba (2) sunt: *Est autem Thabor mons in Galilaea, situs in campestri bus (3) rotundus atque sublimis, et ex omni parte finis, equaliter. Tot testibus adjungimus duos alios non quidem oculos testes, attamen ob vastam suam in rebus S. Scriptura historicas et geographicas eruditissime celebrerimus, idque fide omnino dignas. Primus est Adrichomius, qui in *Theatro Terra Sancta* (4) campum magnum Esdrelon, in cuius medio mons Thabor teste Calmeto (5) situs est, his verbis describit: *Campus magnus, qui et campus Maggedo, et campus Esdrelon et planities Galilee (est)... adeo rēbus omnibus afflit, ut qui suis oculis aliquando conspicerent, affirmarent sese nihil unquam perfectius, et in quod natura eque omnia sua contulisset, aspicerent. In hoc campo Josias, rex Iuda, a sagittario Nechao regis Egypti vulneratus, interiit; et in his Sisara, et omnis exercitus ejus, Barac vincente, prostratus est. Alter est eruditiss. Calmet, qui in Dictionario suo Biblico (6) de monte Thabor et magno campo Esdrelon eadem testatur.**

Ceterum idem celebrerimus interpres S. Scriptura distincte explicit (7) modum, quo Barac Sisaram vicerit. Descendit ministrum Barac cum suis decem milibus pugnatorum de monte Thabor, quem prius occupaverat, et repentinum impetum in Sisaram fecit, qui ad torrentem Cison (8) in vasta planicie copias

(1) Voyage de la Terre Sainte, pag. 620.

(2) Comment. in Osee, cap. 5.

(3) Campestria vocantur magne planities. Ubi notandum est quod duplex sit *Magnus Campus*, quo nomine ab historicis et geographis duas Palestinae vales sunt ample appellantur. Harum altera à Tiberide ad Segor 1200 stadiorum spatio in longitudinem, ac 120 in latitudinem protrahitur. Altera vero ab oriente in occidentem à Scythopoli ad Legiomum usque longitudine fere 75 miliarium producitur. Atque hæc vallis (de quā etiam in presenti questione de prælio Baraki cum Sisara commissus sermo est) ab ipsis urbis, quæ ambitu sua continet, *Campus Esdrelon, Legionis, vel Jersolam subinde appellatur*. Vide Calmetum Dictionarium Biblicum, verbo: *Campus*.

(4) De tribu Issachar num. 18, *Campus Magnus*, etc.

(5) In Dictionario suo Biblico, verbo: *Thabor*.

(6) Ibidem, item verbo: *Barac, Sisara, Campus*.

(7) Comment. in Jud. 4, 7, 9, 15.

(8) Torrens Cison, qui alias Cyson, Cisson, hebreice anhem Chison dicitur, ex pede montis Thabor scaturit, et medium planitiam campi latissimi intersectat ad monte ejusdem meridiem; hic Sisara copias suas in aciem explicat, cum curribus suis; Barac vero è montis vertice per præcipites anfractus et rupes cum decem bellatorum milibus descendens in ipsum impetum fecit, sieque dans se sospicere præliti periculum, se cum suis videbatur præcipitare in vallem, et profundam exitu sepulcrum fossam; quemadmodum Jud. 5, 15, narratur: *Qui quasi in præcepis, ac barathrum se discrimini dedit*.

suis in aciem explicat, cum curribus suis: cum simul Dominus Sisaram, omnemque hujus multitudinem ad conspectum Barac perterritusset, ille cum omni suo exercitu in fugam effusus est. Tota hæc narratio desumpta est ex Jud. c. 4, v. 6, 7, 12, 13, 14, 15 et 16. Item c. 5, v. 15, 20, 21 et 22. Sed redeamus ad scriptorem Encyclopédie. Is

20. Instal II, et ironie ita pergit: *Jabin, qui erat rex Alceus Vici nomine Asor, plures habebat milites quam Turcarum sultanus. Miseric nos ipsius summus Sisara, qui prælio victus... quadriga curru desiliens, pedibus fugit, ut scilicet celerius augeare posset. A sancta quādam muliere Judea hospitio recipi flagitavit, quæ ei lac potandum præbuit, et eundem dormitorium clivo per tempora adacto interfecit.*

Respo. et queru ex Encyclopédista, ubinam S. Scriptura dicat, Jabinum regem plures habuisse milites quam Turcarum sultanus? Nam assertum Josephi Jud. līc in re non defendimus, ut jam supra num. 18 à nobis observatum est. Ceterum Jabinum regem ingenitem habuisse exercitum, extra dubium est; quamvis S. Scriptura numerum militum ejus explicite non exprimat, sed tantum dicat, ipsum habuisse nongentos currus falctorum, et multitudinem exercitus (1). Porsus autem impudenter et sine omni solidio fundamento Asor (alias nomine Asor, Asor, Asoram, Heser, etc. ab Encyclopédista vocatur *vicus*; cum tamen antiquissimus scriptor libri Josue eam appelle *urbem munitissimam* (2), eaque antiquissi totius regionis Chananæa metropolis et caput fuerit (3), quæ inter omnia Chananæorum regna tenerit principatum. In quā habitat potens ille rex Jabin (alias à Jabino rege, de quo in presente questione loquimur), qui cum pluribus aliis regibus (4) innumerabilem hominum multitudinem, quæ arenam maris æquare videbatur, contra Josue eduxit, ac cum eo ad aquas Meron pugnavit. Quibus devictis Josue primariam illam ac munitissimam civitatem Asor mox cepit, eamque rege et incolis illius scindit, flammā consumpsit (5). Quam cùm postea Chananei restaurassent, alius Chananeorum rex et ipse Jabin dicitur (de quo in presenti questione sermo est) in eā regnavit (6). Hic Israelitas ob idolatriam justi Dei Iudicio, suo subjugavit imperio, et subjugatos viginti annis vehementer opprescit. Quibus evolutis Deo Opt. Max., ut resipescentes Israelitas à tam gravi iugo Chananeorum regis liberaret, ejus militie ducem Sisaram ad montem Thabor à Debora prophætissimam et Barac vinci et fugari curavit. Porro commemorat Scriptura (7), civitatem illam Asor etiam à Te-glatphasar, Assyriorum rege, captam esse. Jam vero,

(1) Jud. 4, 5, 15, 16 et 17.

(2) Josue, 11, 15.

(3) Josue 10, ubi expresse dicitur: *Asor enim amissus inter omnia regna hec principatum tenet.*

(4) Ibid. 4.

(5) Ibid. 10 et 11.

(6) Jud. 4, 2 et seqq.

(7) 4 Reg. 15, 29, in quen locum Calmet ita commentatur: *Asor vetus civitas ac celebris, que ante Iosephum primum sibi vindicabat locum inter urbes Galilæa.*

cum scriptores antiquissimi (nimurum Josue, vel quiscumque est auctor libri Josue; item scriptores libri Iudicium, et libri quarti Regum), quorum ætate vetus illa et celebris in Galilæa urbs Asor (1) existebat, talia de hæc urbe scripserint, quis sat miretur proteriam et impietatem supra memorati Encyclopædistæ, qui ter mille annis post lundatos illos vetustissimos scriptores sacros negare audet, Asorum fuisse urbem et id solitudinē vicum (en Dorp) appellat; hocque facit sine probatione, sine documento, sine illa alia ratione, nisi ut S. Scriptura contradicat. Daturne in reprehensione Doctorum simile exemplum?

21. Dū autem idem adversarius Scripturam irridet, quod Sisaram narret curru desiliisse, ac pedibus fugisse, quasi vero quis pedibus celerius, quam curru et quipse sese in fugam dare posset, dico, et triplici causa hanc Scripturæ narrationem etiam infidelis omnino verisimile reddi posse. Nam 1° benè observat Arias Montanus (2): *Sisara fugam quæquerbat, idque pedes, quō facilius et sese expedire, et, si evadendi opportunitatem nancisceretur, latitare posset; ratus hoc pacto hostem fallendum, curru nimiri, qui certis instigibus notabilis esset, in aliā; se vero in aliā usque partem fugiente, atque insequenti currum hostis impetum declinante, ita ut qui currum fugientem viderent, ducem in curu quoque esse existinarent, atque ita quidem ille Barakum effugeret.* 2° Fors equi currus, quo Sisara vehebatur, in tantâ perturbatione et effusâ totius exercitus fugâ fuere consternati, et eversionem ac ruinam tam currū, quam in eo sedentis minitabantur. Ceterū id Sisara merito timore poterat, presertim quia, teste Scripturæ sacra, Jud. 4, 15, Deus ipse perterriti Sisaram, et omnes currus ejus, universaque multitudinem in ore gladii, ad conspectum Barac, etc. Addit Josephus (qui hāc in re interpres fidem non denegat), et testatur (5), in Chananeos vehementem è coelo demissam fuisse tempestatem, grandinem, pluviam, quæ omnia, cùm in faciem Chananeorum, et in capita eorum quadrigam Sisara trahentium vento ferrentur, quid mirum, hæc animalia fuisse consternata, ducentem coegerisse, ut curru desiliret, et in pedibus salutem quæreret. 3° Etiam duremus, imprudens et inconsultum tunc fuisse, relicto curru pedibus

(1) Hic notandum, quod teste Calmeto non una fuerit huius nominis Asor civitas, prout idem interpres Comment. in Josue 15, 25, observat. Sic etiam erat Asor nova, Josue 15, 25, ita dicta, ut a veteri Asor urbe, ubi olim Jabin rex Chanana imperiabit, distinguatur. Erat autem Asor nova ad Ascalonis orientem pessima, ad eamque spectabat. Vide Calmetum, loc. cit.

(2) Commentar. in Jud. 4, 15.

(5) L. 5 Antiq. Judaic. c. 6, ubi ita ait: *Itaque commissa pugnâ vehementi imber mixtus grandine supervenit, cum ventus in adversum Chananeorum vulnus ingeneret, et prospectus adiminet, inutiles eorum facultates ac funditores reddidit. Israëlitæ vero tempestas à tergo immensis non solum minus offendebat, sed alacritatem eam faciebat, manifestatio Dei praesens ac faveans signo accensos. Porro, quamvis de hæc tempestate nihil explicite legamus in Scripturâ, potuit tamen Josephus hanc relationem ex veterum traditione hauissem.*